

Siklósi Zoltán

A KOCKÁZAT KEZELÉSE AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK SZÁRAZFÖLDI HADERŐ CSAPATAINÁL

Az Amerikai Egyesült Államok Szárazföldi Haderő (US ARMY) csapatainál alkalmazott kockázatkezelés módszerének rövid összefoglaló ismertetése a kiképzés egyik legfontosabb elemét, a biztonságot helyezi új megvilágításba.

A biztonság a nagy létszámú és korszerűen felszerelt US ARMY csapatainál már a kiképzés minden napos részévé vált olyannyira, hogy az összes foglalkozás — kockázati szint szerint — minősítésre kerül. A haderő biztonsági programjának meghirdetésével az ARMY hadat üzent a legnagyobb veszteségeket okozó ellenségnek, a baleseteknek.

A biztonsági program része a kockázatkezelés, amely egy olyan rendszer szemléleten alapuló koncepció. A katonai műveletek hatékonyságát és biztonságát növelő gondolkodásmódot feltételez. Ez nem egy olyan tudomány, amelynek precíz elsajátításával a vezető beosztású személy azonnal képes az adott feladat optimális megtervezésére és végrehajtására. Ez egy nagyon fontos eszköz a parancsnokok kezében, amelynek teljes körű integrálásával a kiképzés, a konkrét harcfeladatra történő felkészítés, és nem utolsósorban a harcfeladat végrehajtása biztonságosabbá tehető.

A HÁBORÚBAN BEKÖVETKEZETT BALESETI VESZTESÉGEK

„A balesetek, amelyek többnyire megelőzhetőek, csökkentik a harcfeladat maradék-talan végrehajtásának képességét.” (RMRG&CB)

Az Amerikai Egyesült Államok Szárazföldi Csapatái az elmúlt fél évszázadban — a koreai háború kivételével — nagyobb veszteségeket szenvedtek el balesetekben, mint az ellenség akcióinak következtében.

Az 1. táblázat az Amerikai Egyesült Államok Szárazföldi Csapatáinak (US ARMY) az elmúlt idők négy legjelentősebb háborújában való részvételét elemzi, vizsgálva az ellenség, a saját csapatok tüze és a hadműveletek idején bekövetkezett balesetek által elszenvedett veszteségeit.

1. táblázat

	<i>Baleset</i> %	<i>Saját csapatok tüze</i> %	<i>Ellenséges akció</i> %
II. világháború	56	1	43
Korea	44	1	55
Vietnám	54	1	45
Sivatagi vihar	75	5	20

A kockázatkezelés fogalma

A kockázatkezelés egy olyan rendszerszemléletű tevékenységsor, illetve gondolkodásmód, amely a katonai műveletek biztonságosabb és hatékonyabb végrehajtásának problémaköréhez társul.

Az eredeti elképzelés a repülőgépek, az űrjárművek, a különböző fegyverrendszerek és az atomerőművek működés-biztonságának növelése érdekében fejlődött ki. A kockázatkezelés — mint koncepció — kifejezetten hatékonyan működik a magas veszélyeztetettségi szintű összetett tevékenységi körben, így lehetővé vált — mint rendszer — beillesztése a harcászati kiképzés tematikájába.

A kockázatkezelés nem egy olyan tudományág, amely megmutatja a parancsnokok számára a helyes döntés meghozatalához vezető utat. Nem is csak a „józan ész” kiváltsága, vagy a jó parancsnok veleszületett tehetsége. Ez egy rendkívül fontos eszköz, amelyet teljes körűen be kell építeni a haderő harc kiképzésének alapjaiba. Ez inkább művészet, mint tudomány, bár ez a művészet a módszeres eljárásokra és a különleges mesterségbeli fogásokra épül. A kockázatkezelés nem korlátozódik egy rendszer kifejlesztésére vagy a harcászati tevékenységre. Hatékonyan működik más tevékenységi területeken is, mint például:

- a személy fizikai biztonsága;
- a felderítés;
- a harcászati doktrína;
- az anyagi erőforrás;
- a biztonság.

A „váratlan esemény” és a „vakszerencse” rengeteg megoldatlan problémát jelez, ám ezzel még aligha tudunk kezdeni bármit is addig, amíg az át nem alakul kockázattá.

Amikor a váratlan események valószínűségét definiáljuk — méghozzá úgy, hogy meghatározzuk a bekövetkezésük folyamatát, illetve azt, hogy a valós bekövetkezésük milyen komoly következményekkel járhat —, akkor a parancsnok a racionális döntéseivel már megelőzheti azokat. A hadsereg tevékenysége rendkívüli rugalmas-

ságot követel a kockázatkezeléstől, mint rendszertől. A parancsnokoknak gyakran kell merész döntéseket hozni percek, másodpercek alatt. A rendszernek rugalmasnak és alkalmazkodónak kell lennie az időkényszerrel szemben, ellenkező esetben lemermed, és nem működik megfelelően. Másrésztől többnyire rengeteg az idő, hetek, hónapok állnak rendelkezésre a hadműveletek előkészítésére. A kockázatkezelés részleteinek kidolgozási szintje nagymértékben függ tehát a rendelkezésre álló időtől.

A kockázatkezelés a hazardírozással szemben

A vakmerő, agresszívan kockáztató katonára szükség van, elfogadott és megcsodált tagja a hadseregnek. Néhányan azonban összetévesztik a hazardjátékot a vakmerő kockázattal. A szerencsejátékost — ha sikeres — nagyon nehéz elválasztani a vakmerően kockáztatótól, aki a kockázatkezelés rendszerét használva azonosítja és ellenőrzése alatt tartja a veszélyt. Előbb vagy utóbb a szerencsejátékos veszíteni fog. A legnagyobb különbség a hazardjátékos és a bátran kockáztató parancsnok között az, hogy a kockázatkezelést alkalmazó vezető ésszerűen, megfelelő valószínűséggel előre meg tudja határozni a tervezett feladat következményeit, amíg az előbbi csak találgat.

„A biztonság része minden hadműveletnek és háborús tevékenységnek. Minden szintű parancsnok összes tevékenységének alapvető része a biztonság. A hosszantartó, lankadatlan és gyors ütemű hadművelet kockázatos helyzetbe hozhatja a katonát. A határozott parancs, a magas szintű fegyelem és a kiképzés szintén hordoz kockázati elemeket. A biztonság a kiképzésben, a tervezésben, és a hadműveletekben döntő fontossággal bír a hadműveletek megvívása és a harcképesség megőrzése szempontjából”. (FM 100—5, Operations)

A biztonsághoz tartozik még a harcászati túlélő képesség megőrzése, az ipari higiénia, környezetvédelem, a munkaerő védelme és a saját csapatok pusztítása elleni védelem. A biztonság a legfontosabb része a védelemnek.

„A kockázatkezelés azonosítja és ellenőrzi a veszélyforrásokat, hogy megőrizze a harcképességet és növelje a feladat-végrehajtás esélyét.... alkalmazható bármilyen feladatnál és környezetben”. (FM 100—5, Staff Organization and Operations)

A társadalmi elfogadottság és a kockázat összetevői

Ezek a következők:

- a valóság és/vagy a biztonságos kiképzés „képezz úgy, mintha harcolnál”, szemben a „biztonság mindenek felett” alternatívájának problematikája.
A valóság harckiképzés nem mindig praktikus módszer, mert a kockázat néha meghaladhatja az általa remélt nyereséget;

- a társadalom reakcióját meghatározza a kockázattal szemben, hogy:
  - az önként vállalt kockázat;
  - a nem önként vállalt kockázat;
  - az önként vállalt kockázat szemben a kényszerű kockázattal.
 Magyarországon ennek a konfliktusnak a kiéleződését tapasztaljuk napjainkban a politikai küzdőtéren (kényszerű vagy önkéntes kockázatvállalás a honvédségnél szolgálatot teljesítők körében);
- az *élet elvesztése* a legnehezebben kezelhető kockázati szint;
- a *kockázat* a veszély lehetősége, vagy rossz következtetés. Fel kell tárni a sérülés vagy a veszteség lehetőségeit. A kockázati szinteket meghatározza a veszély előfordulásának lehetősége és gyakorisága;
- a kockázat összetevői:
  - *alávetettség* — meg kell határozni az időtartamát és gyakoriságát, amely alatt az állomány ki van téve a veszélynek;
  - *súlyosság* — fel kell tárni a feltételezett esemény következményeit a sérülés foka, a keletkezett kár szintje és minden más a feladat végrehajtását befolyásoló tényezőre lebontva;
  - *valószínűség* — annak a valószínűsége, hogy az esemény be fog következni.
- alapvető szabályok:
  - a döntéshozónak a legjobbnak, a kockázatot elfogadónak és a legtapasztaltabbnak kell lennie;
  - a magas kockázati szintű zónában — a parancsnoktól kezdve a beosztott katonáig — mindenkinek óvatosan kell bánni a kockázat felvállalásával;
  - minden kockázati változat, ami ellenőrizhető azt ellenőrzés alatt kell tartani;
  - a feladatok előírás szerinti végrehajtása nélkülözhetetlen.

A kockázatkezelés kulcsdefiníciói

A haderőben a kockázatkezelés — a veszély azonosításának és ellenőrzésének folyamata a harcképesség megőrzése céljából.

Veszély — minden valós vagy lehetséges körülmény, amely sérülést, betegséget vagy halált okozhat a személyi állomálynak és/vagy az eszköz, felszerelés rongálódásához, elvesztéséhez vezet.

Kockázat — a veszélyes esemény bekövetkezésének lehetősége, vagy annak kedvezőtlen következményei; fel kell tárni a sérülés vagy veszteség lehetőségeit. A kockázati szint meghatározható olyan fogalmakkal, mint a veszélyes esemény bekövetkezésének valószínűsége és gyakorisága.

A kockázat értékelése — az első két lépés a kockázatkezelési folyamatban.

Hazárdjáték — nem rendszerszerű kockázati döntés.

A kockázatkezelési folyamat

A veszély azonosítása — „azonosítani kell a veszély forrását, hogy megőrizd a harcképességed”. Meg kell vizsgálni az összes lehetséges aspektusból a jelenlegi és a jövőbeli helyzetet, körülményeket, fel kell tárnai a környezeti és a történelmi hátteret.

— a veszély alkotó elemei:

- a harcfeladat;
- az ellenség;
- a terep;
- a harckiképzés;
- a napszak;
- a felszerelés;
- az időjárás.

— egyéb különleges veszély/irányítás.

A veszély értékelése — „értékelj a veszély forrását, hogy meghatározhassd a kockázat szintjét”. Értékelni kell az összes veszélyforrás hatását a potenciális veszteség, a valószínűség és a gyakoriság szempontjából.

„*Alakítsd ki az ellenőrzés rendszerét és hozd meg a kockázati döntést.*” — meg kell határozni az ellenőrzés mértékét, hogy ki lehessen zárni a veszély forrását, vagy csökkenteni bekövetkezésének a kockázatát.

„*Használd az ellenőrzés rendszerét* — ellenőrizz a megfelelő helyen és időben, hogy elkerüld a veszélyt, vagy csökkentsd a kockázatát”.

Felügyelet és értékelés — „kényszerítsd ki az előírások betartását és ellenőrizd. Értékelj az ellenőrzés hatékonyságát és módosítsd, ha szükséges”.

A kockázatkezelés négy sarokpontja

Ezek a következők:

- be kell illeszteni a kockázatkezelést a tervezésbe. Könnyebb az illesztés a tervezés korai fázisában;
- kerülni kell a felesleges kockázatot. A hangsúly a „felesleges” kifejezésen van. A felesleges azt jelenti, ha „nem vállalod” az jelentősen nem befolyásolja a feladat végrehajtását. A parancsnok, aki felesleges kockázatot vállal, „szerencsejátékos” alkat;
- a kockázati döntést a megfelelő szinten kell meghozni. A „megfelelő” szint azt jelenti, hogy a döntést ott kell meghozni, ahol a döntéshozó „otthon” van és a legnagyobb gyakorlati tapasztalattal rendelkezik. Ez rendszerint az akció parancsnoka;

- fel kell vállalni a kockázatot, ha a várható nyereség meghaladja a befektetést. A hadseregben a különböző szintű vezetők állandóan ki vannak téve a kockázatnak. Ahol a kockázat, ott előbb vagy utóbb, de bekövetkezik a baleset. A kockázatkezelés feladata a baleset bekövetkezésének minimalizálása.

A kockázati szintek

A következő kockázati szinteket különböztetjük meg:

- *rendkívül magas*: a feladat végrehajtási képesség elvesztése;
- *magas*: az előírásokhoz mérten jelentősen csökken a feladat végrehajtási képesség;
- *mérsékelt*: csökken a feladat végrehajtási képesség, de az előírásokban meghatározott mértéken belül marad;
- *alacsony*: kissé vagy egyáltalán nem befolyásolja a feladat végrehajtását.

ÖSSZEGZÉS

Ebben a rövid összefoglalóban megpróbáltam ízelítőt adni a korszerű haderőkben folyó sokrétű kutatómunkáról, amely — reményeink szerint — jelentősen hat a közeli jövő kiképzésének és harcfeladat végrehajtásának biztonságára. Természetesen a kockázatkezelés irodalma jóval terjedelmesebb és részletesebb a cikkben foglaltaknál, de a terjedelmi korlátok a tartalomnak is határt szabnak.

A biztonság ma a Magyar Honvédségnél talán az egyik leggyengébb láncszem. Az elavult harci-technikai eszközök rendkívül alacsony megbízhatósági mutatója párosul a kiképzés alacsony színvonalával. A Légierőn belül napi probléma a kiképzési feladatok elmaradása a légijárművek üzemképtelensége miatt. A kevés repült óra szám és az alacsony megbízhatósági mutatók ma a repülést a magas kockázati szintű tevékenységi körbe sorolják. Ennek ellenére az 1999-es év 31 repülő eseménye még kezelhetőnek mutatkozik, bár messze az egyik legrosszabb a NATO-n belül. Az előttünk álló feladat óriási, az elmaradást pótolni kell, nincs más lehetőségünk. Ami vigaszra ad okot, hogy a kockázatkezelés még viszonylag fiatal tudományág a fejlett országok hadseregeiben is. Így az elméleti lemaradást viszonylag alacsony költségek mellett és gyorsan pótolhatjuk. A cikkel ehhez kívántam hozzájárulni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] Risk Management F96—1015—6, Student Handout.
- [2] The ARMY Safety Program F12/18—1201—1, Student Handout.